

Các yếu tố cản trở sự tham gia của trẻ em vào các quyết định liên quan đến trẻ trong gia đình

(Nghiên cứu trường hợp Hà Nội)

Nguyễn Thị Quỳnh Hoa^(*)

Tóm tắt: Sự tham gia của trẻ em vào các quyết định liên quan đến trẻ trong gia đình là một nhu cầu phát triển toàn diện của trẻ trong thời kỳ mới và nhu cầu này đã được thể chế hóa bằng pháp luật, cụ thể là ở Luật Bảo vệ, chăm sóc, giáo dục trẻ em Việt Nam và Công ước quốc tế về Quyền trẻ em, tạo thành quyền tham gia của trẻ. Trên cơ sở kết quả nghiên cứu thực tế tại địa bàn Hà Nội, bài viết khái quát về tình hình tham gia của trẻ em, đồng thời phân tích các yếu tố cản trở sự tham gia của trẻ em vào các quyết định liên quan đến trẻ trong gia đình.

Từ khóa: Trẻ em, Quyền trẻ em, Công ước quốc tế về Quyền trẻ em, Luật Bảo vệ, chăm sóc, giáo dục trẻ em Việt Nam, Hà Nội

I. Về sự tham gia của trẻ em trong gia đình hiện nay

Gia đình Việt Nam chịu ảnh hưởng của nền văn hóa truyền thống, trong đó giá trị đạo đức của người con trong gia đình thường được thể hiện và đề cao ở đức hiếu thuận: cha mẹ dạy bảo thì con cái nghe theo. Trong mối quan hệ giữa trẻ em và người lớn ở gia đình, trẻ em luôn bị coi là “trẻ con” và việc trẻ em tham gia vào các công việc chung cũng như những việc có liên quan đến chính các em còn xa lạ. Trong điều kiện xã hội Việt Nam đang phát triển và hội nhập quốc tế, gia đình Việt Nam bên cạnh việc lưu giữ các giá trị văn hóa truyền thống còn tiếp nhận các giá trị văn hóa

mới, trong đó có giá trị xác định quyền của trẻ em trong gia đình. Tuy nhiên, một giá trị mới như vậy không phải đi vào cuộc sống một cách dễ dàng và được chấp nhận ở mọi cộng đồng, mọi gia đình, nhất là đối với các gia đình mang nặng tư tưởng truyền thống, hay còn nặng phong tục tập quán đánh giá thấp vị thế, vai trò của phụ nữ và trẻ em trong gia đình. Mặc dù đã được luật hóa trong đời sống xã hội nước ta, nhưng trên thực tế quy định về quyền tham gia của trẻ em vẫn chưa được thực hiện một cách đầy đủ, đặc biệt trong môi trường gia đình.

Đánh giá về sự tham gia của trẻ em trong gia đình, các nghiên cứu cho thấy: trước đây, trong gia đình quan hệ cha mẹ - con cái thường được thừa nhận

^(*) Ths., Viện Nghiên cứu Thanh niên; email: hoaquynh1801@yahoo.com

theo một chiều là con cái phục tùng cha mẹ. Ngày nay mối quan hệ này đã có sự thay đổi, vai trò và vị thế của con cái trong gia đình dần được xác lập trong cách nhìn nhận của cha mẹ, mặc dù không phải trong bất kỳ gia đình nào ý kiến của con cái cũng có giá trị (Ủy ban Dân số, Gia đình và Trẻ em, 2004; Hoàng Thị Huyền, Andy West, 2014). Tuy vậy, đã đang dần có những chuyển biến tích cực trong việc thực hiện quyền tham gia của trẻ em trong gia đình. Những điều đó được thể hiện rõ qua số liệu của các điều tra, khảo sát: có 64% thanh thiếu niên trong độ tuổi từ 14-17 cho rằng gia đình có lắng nghe ý kiến của mình (Bộ Y tế, Tổng cục Thống kê, WHO và UNICEF Việt Nam, 2005); 45,5% em được hỏi cho rằng ý kiến của trẻ em trong gia đình đã được lắng nghe và tôn trọng, 50,3% em khẳng định ý kiến của trẻ em đã được cha mẹ lắng nghe nhưng còn hạn chế, chỉ 1,5% cho rằng tiếng nói của trẻ em trong gia đình chưa được người lớn lắng nghe và tôn trọng (Tổ chức Cứu trợ Trẻ em Thụy Điển - Phòng Giáo dục huyện Yên Lạc, Vĩnh Phúc, 2006); 32% em được cha mẹ hỏi ý kiến ít nhất một việc trong gia đình (Bộ Văn hóa - Thể thao và Du lịch, Tổng cục Thống kê, Viện Nghiên cứu Gia đình và Giới và UNICEF Việt Nam, 2008); khoảng 80% cha mẹ cho rằng cha mẹ hiện nay đều có hỏi ý kiến con cái (Hoàng Thị Huyền, Andy West, 2014).

Kết quả nghiên cứu của chúng tôi cũng cho kết quả tương tự^(*), phần đông

(*) Nghiên cứu được tiến hành tại hai địa bàn: quận Hai Bà Trưng (đặc trưng cho khu vực nội thành) và huyện Phú Xuyên (đặc trưng cho khu vực ngoại thành) trong năm 2013 và 2014. Kết quả khảo sát căn cứ trên phiếu hỏi với 280 trẻ em (trong độ tuổi 11-17) đang đi học và 140 cha mẹ trẻ em, đồng thời dựa trên kết quả khảo sát định tính (10 trẻ em, 10 cha mẹ).

trẻ em (93,6%) và cha mẹ (99,3%) cho rằng các em được cha mẹ và người lớn trong gia đình hỏi ý kiến ở các mức độ khác nhau về những vấn đề có liên quan đến các em.

Các vấn đề trẻ được tham gia trong gia đình chủ yếu là những vấn đề liên quan trực tiếp đến sự phát triển của trẻ như: học tập, quan hệ bạn bè, sinh hoạt hàng ngày, vui chơi giải trí (Đỗ Thị Ngọc Phương, 2009; Nguyễn Thị Quỳnh Hoa, 2014; Hoàng Thị Huyền, Andy West, 2014). Điều đáng nói là tỷ lệ trẻ cho rằng mình được trao đổi, hỏi ý kiến ở các nhóm vấn đề trên đều thấp hơn so với tỷ lệ trả lời của cha mẹ (Nguyễn Thị Quỳnh Hoa, 2014).

Đối với các vấn đề khác trong gia đình, sự tham gia của trẻ em ở mức độ thấp hơn, cụ thể như: sản xuất kinh doanh hoặc công việc làm ăn; mua sắm những đồ đạc đắt tiền; sửa chữa những đồ dùng mà mình có thể mua trong gia đình; việc làm nhà/sửa nhà; phân chia tài sản, của cải. Với trẻ em ở nông thôn, một số công việc sản xuất liên quan đến việc đồng áng cũng được cha mẹ hỏi ý kiến (Bộ Văn hóa - Thể thao và Du lịch, Tổng cục Thống kê, Viện Nghiên cứu Gia đình và Giới và UNICEF Việt Nam, 2008).

Tuy đã có những chuyển biến tích cực, song sự tham gia ý kiến của trẻ em trong gia đình vẫn còn có những bất cập, hạn chế. Các cuộc điều tra cho thấy, vẫn còn một bộ phận không nhỏ trẻ em chưa được tham gia ý kiến vào các vấn đề trong gia đình ở các khía cạnh khác nhau (khoảng 1/3 thanh thiếu niên (Bộ Y tế, Tổng cục Thống kê, WHO và UNICEF Việt Nam, 2005) và khoảng 2/3 vị thành niên (Bộ Văn hóa - Thể thao và Du lịch, Tổng cục Thống kê, Viện Nghiên cứu Gia đình và

Giới và UNICEF Việt Nam, 2008) chưa được tham gia ý kiến, nhất là ở những vấn đề chung của gia đình như công việc sản xuất kinh doanh, mua sắm đồ đạc đắt tiền, việc làm nhà/sửa nhà). Nhiều bậc cha mẹ khăng định sự độc đoán của mình đối với tiếng nói và sự tham gia của con cái khi cho rằng trẻ còn ít tuổi nên không thể đưa ra ý kiến, mọi quyết định trong gia đình phải do cha mẹ quyết (Hoàng Thị Huyền, Andy West, 2014).

Cùng với việc được tham gia bày tỏ ý kiến là việc trẻ được tự quyết định các vấn đề liên quan đến bản thân như: lựa chọn trang phục đi học, đi chơi; lựa chọn chế độ sinh hoạt, nghỉ ngơi; lựa chọn trường, lớp; thời gian học ở nhà; học thêm/học nghề; lựa chọn quan hệ bạn bè; lựa chọn hình thức vui chơi giải trí,... Kết quả điều tra năm 2006 cho thấy, tỷ lệ cha mẹ quyết định hoàn toàn các vấn đề liên quan đến bản thân trẻ ở mức rất thấp (Bộ Văn hóa - Thể thao và Du lịch, Tổng cục Thống kê, Viện Nghiên cứu Gia đình và Giới và UNICEF Việt Nam, 2008), nhưng kết quả khảo sát của chúng tôi lại cho kết quả ngược lại: tỷ lệ trẻ được quyết định hoàn toàn các vấn đề có liên quan đến bản thân là thấp. Cụ thể, chỉ một bộ phận trẻ em (47,1%) và cha mẹ (20,8%) cho rằng các em được quyết định những vấn đề liên quan đến bản thân (Nguyễn Thị Quỳnh Hoa, 2014). Nhìn chung, sự tham gia của trẻ em chủ yếu ở khía cạnh tham gia ý kiến và tiếp nhận thông tin về những vấn đề có liên quan đến bản thân, còn sự tham gia ở mức cao là rất hạn chế.

Một khía cạnh khác đáng lưu ý là, trong nhiều gia đình, việc ra quyết định ở một số vấn đề lại được cha mẹ khoán trắng cho trẻ, thậm chí ở những lĩnh vực

mà trẻ chưa đủ thông tin cũng như năng lực để ra quyết định đúng, chẳng hạn như quyết định việc nghỉ học. Đây là những gia đình có mô hình giáo dục thờ ơ, không quan tâm hoặc mô hình giáo dục nuông chiều con cái nên phó mặc cho trẻ tự tìm hiểu, tự quyết định những điều mà các em chưa đủ khả năng hiểu một cách thấu đáo (Bộ Y tế, Tổng cục thống kê, WHO và UNICEF Việt Nam, 2005; Nguyễn Thị Quỳnh Hoa, 2014). Điều đó đã dẫn đến một kết quả ngược lại là trẻ em có thể thực hiện những hành vi lệch chuẩn mà các em không ý thức được.

II. Những yếu tố cản trở sự tham gia của trẻ em vào các quyết định liên quan đến trẻ trong gia đình

Thực tế cho thấy, trong bối cảnh nhiều gia đình Việt Nam vẫn còn chịu ảnh hưởng của nền văn hóa truyền thống thì trẻ em còn gặp nhiều khó khăn, cản trở trong quá trình tham gia. Nghiên cứu thực tế của chúng tôi tại Hà Nội sẽ góp phần làm rõ hơn vấn đề này.

1. Sự phân biệt về giới

Các giá trị và quy tắc văn hóa truyền thống đặt trẻ em gái vào vị trí yếu hơn trong gia đình so với các em trai vẫn tiếp tục là rào cản cho sự tham gia của trẻ em trong gia đình hiện nay.

Khảo sát cho thấy, trẻ em nam được tham gia ý kiến và được quyết định các vấn đề có liên quan đến bản thân nhiều hơn, trong đó có những vấn đề quan trọng đối với sự phát triển của các em (như việc định hướng học lên cao, việc lựa chọn chế độ ăn uống, chế độ nghỉ ngơi...), còn trẻ em nữ bị phụ thuộc vào quyết định của cha mẹ và người lớn trong gia đình nhiều hơn. Cụ thể, tỷ lệ trẻ em nam được tham gia trao đổi, bày tỏ ý kiến và được tạo điều kiện tiếp cận

thông tin về các vấn đề liên quan đến bản thân ở mức thường xuyên nhiều hơn trẻ em nữ (tỷ lệ tương ứng 37,3% so với 31,5%; 55,9% so với 46,6%), trong khi trẻ em nữ được trao đổi ý kiến và được tiếp cận thông tin ở mức thỉnh thoảng nhiều hơn (tỷ lệ tương ứng 43,8% so với 40,2%; 46,1% so với 39,2%). Tương tự, trẻ em nam được quyết định các vấn đề liên quan đến bản thân cả ở mức tự quyết định (15,7%) và quyết định dựa trên ý kiến của cha mẹ (41,2%) cao hơn so với trẻ em nữ (tỷ lệ tương ứng 6,7% và 34,8%), trong khi trẻ em nữ cho rằng cha mẹ thường quyết định các vấn đề dựa trên ý kiến của các em nhiều hơn (44,9% so với 37,3%).

Tính tích cực, chủ động tham gia trao đổi ý kiến của trẻ em nam cũng cao hơn so với trẻ em nữ. Khi ý kiến đưa ra trao đổi bị cha mẹ và người lớn trong gia đình bỏ qua, các em nam thường tìm cách bộc lộ, bày tỏ ý kiến vào dịp khác (70,6%) hoặc nhờ người khác trao đổi lại ý kiến của mình với cha mẹ (30,4%) nhiều hơn so với các em nữ (tỷ lệ tương ứng 64,6% và 29,2%). Ngược lại, các em nữ thường không biết làm gì (15,7%) hoặc chấp nhận, nghe theo lời cha mẹ (19,7%) nhiều hơn so với các em nam (tỷ lệ tương ứng 11,8% và 8,8%).

Có thể thấy, định kiến giới vẫn còn tồn tại với biểu hiện đặc trưng là xu hướng đề cao vai trò của nam giới, đánh giá thấp vị thế, vai trò và tiếng nói của phụ nữ trong gia đình. Sự thiên vị ở mức độ nhất định (chẳng hạn ưu tiên ý kiến, sở thích, mong muốn của con trai hơn con gái) có thể đem đến những hậu quả không tích cực đối với việc thực hiện quyền tham gia của trẻ em gái. Nó không khuyến khích các em gái tích cực tham gia vào các vấn đề của bản thân

hay quá trình đưa ra quyết định cho chính mình. Và điều này cho thấy, mặc dù trong bối cảnh hội nhập hiện nay, phụ nữ và nam giới đang dần trở nên bình đẳng hơn, nhưng một giá trị mới khẳng định vai trò tham gia tích cực của trẻ em nữ trong gia đình không phải đi vào cuộc sống một cách dễ dàng và được chấp nhận ở mọi gia đình.

2. Sự phân biệt về độ tuổi và học vấn

Những trẻ em lớn tuổi hơn và những trẻ có học lực tốt hơn thường được trao đổi, chia sẻ ý kiến và có tiếng nói quyết định nhiều hơn những trẻ em ít tuổi và những trẻ có học lực kém. Thực tế, tỷ lệ trẻ 11-14 tuổi cho rằng cha mẹ tự quyết định các vấn đề của các em (16,3%) cao hơn nhiều so với tỷ lệ này ở nhóm trẻ 15-17 tuổi (3,3%). Nhóm trẻ có trình độ học vấn ở bậc trung học cơ sở (đặc biệt là lớp 6 và lớp 7) tham gia ý kiến ở mức độ thường xuyên không cao (< 37,0%), chủ yếu là ở mức thỉnh thoảng (37,0-52,0%), trong khi trẻ em có trình độ học vấn trung học phổ thông tham gia ý kiến vào các vấn đề có liên quan ở mức thường xuyên cao hơn (> 37,0%). Khảo sát định tính cho thấy, một số cha mẹ cho rằng họ thường nghe lời những đứa con học giỏi hơn là những đứa con học yếu. Nói cách khác, mức độ tham gia của trẻ em còn phụ thuộc vào độ tuổi và kết quả học tập của các em.

3. Tâm lý, tính cách của trẻ em

Khảo sát cũng cho thấy, những trẻ có tính cách rụt rè, nhút nhát, ngại bộc lộ, thể hiện bản thân và thường nghe lời cha mẹ, người lớn trong gia đình một cách cứng nhắc thì việc tham gia cũng như tiếp cận thông tin về các vấn đề có liên quan ở mức thỉnh thoảng nhiều hơn, trong khi những trẻ có tính cách

bạo dạn, sôi nổi, cá tính, thích trao đổi, tranh luận và thường làm những điều mình thích thì tham gia ý kiến cũng như tiếp cận thông tin về các vấn đề có liên quan đến bản thân ở mức thường xuyên cao hơn. Đồng thời với đó, trẻ bạo dạn, sôi nổi, cá tính thường quyết định các vấn đề liên quan đến bản thân nhiều hơn, còn với trẻ rụt rè, nhút nhát thì cha mẹ quyết định vấn đề của các em nhiều hơn.

4. Quy mô gia đình

Quy mô gia đình lớn với số thế hệ và số thành viên trong gia đình càng nhiều thì sự tham gia của trẻ lại càng không thuận lợi. Trong gia đình 3 thế hệ, cha mẹ và người lớn trong gia đình thường quyết định vấn đề của các em nhiều hơn, trong đó tỷ lệ cha mẹ tự quyết định vấn đề của các em (13,7%) cao hơn so với tỷ lệ này ở gia đình 2 thế hệ (8,1%). Trong gia đình có 1-2 con, trẻ được tham gia ý kiến, được tiếp cận thông tin và được quyết định các vấn đề liên quan đến bản thân ở mức thường xuyên hơn, trong gia đình có 3 con trở lên thì trẻ được tham gia ý kiến, được tiếp cận thông tin và được quyết định ở mức thỉnh thoảng nhiều hơn.

5. Điều kiện kinh tế gia đình

Sự quan tâm và nhận thức của các bậc cha mẹ đối với việc thực hiện quyền tham gia của trẻ em có mối quan hệ chặt chẽ với điều kiện kinh tế của hộ gia đình. Những gia đình có thu nhập cao có sự quan tâm trao đổi, hỏi ý kiến con cái và tạo điều kiện để con cái tiếp cận thông tin về các vấn đề liên quan đến bản thân cao hơn những gia đình có thu nhập thấp. Tỷ lệ cha mẹ trong gia đình có thu nhập từ 10 triệu trở lên thường xuyên trao đổi, hỏi ý kiến con cái

(78,3%) cao hơn hẳn so với những gia đình có thu nhập dưới 3 triệu (52,9%); và việc tạo điều kiện để con cái tiếp cận thông tin ở hai nhóm của gia đình này cũng có sự chênh lệch đáng kể (tỷ lệ tương ứng 73,9% và 52,9%). Tuy nhiên, việc quyết định các vấn đề liên quan đến trẻ lại có sự khác biệt theo chiều ngược lại. Thu nhập của gia đình càng cao thì cha mẹ càng tự quyết định các vấn đề của con cái nhiều hơn, và ngược lại, thu nhập của gia đình càng thấp thì trẻ em càng được tham gia quyết định các vấn đề của mình nhiều hơn. Thực tế kết quả khảo sát định tính cho thấy, những gia đình có điều kiện vật chất khá hơn thường quan tâm chăm sóc, chiều chuộng, lắng nghe ý kiến của con, nhưng cũng vì thế mà có sự can thiệp, quyết định vào các vấn đề của trẻ nhiều hơn. Trong khi đó, những gia đình có điều kiện vật chất khó khăn hơn thì cha mẹ thường ít quan tâm chia sẻ với con cái nên các em là người chủ động quyết định các vấn đề của mình nhiều hơn.

6. Môi trường văn hóa gia đình

Ở môi trường gia đình mà các thành viên ứng xử theo tôn ti trật tự, trẻ em nghe lời người lớn trong mọi trường hợp thì sự tham gia ý kiến và tiếp nhận thông tin về các vấn đề liên quan của trẻ chỉ ở mức thỉnh thoảng là chủ yếu. Đồng thời, việc quyết định các vấn đề của các em thuộc về cha mẹ nhiều hơn. Ngược lại, trẻ em trong các gia đình cởi mở, các thành viên thường được làm theo những điều mình thích cho rằng các em được tham gia ý kiến cũng như được tiếp nhận thông tin về các vấn đề liên quan đến bản thân ở mức thường xuyên (59,6% và 64,0) cao hơn hẳn so với trẻ em trong các gia đình mà con cái luôn nghe lời người lớn (15,7% và

41,0%), đồng thời với đó, các em cũng được quyết định các vấn đề liên quan đến bản thân nhiều hơn.

7. Sự hạn chế trong nhận thức về quyền tham gia và khả năng tham gia của trẻ em

Có thể thấy, nếu nhận thức về quyền tham gia của trẻ em thấp thì việc thực hiện quyền đó của trẻ em cũng bị hạn chế. Kết quả khảo sát của chúng tôi trong nghiên cứu tại địa bàn Hà Nội cũng đã làm sáng tỏ nhận định trên. Nhìn chung, hiểu biết của cha mẹ và trẻ em về quyền tham gia của trẻ em từ hai văn bản chính là Công ước quốc tế về Quyền trẻ em và Luật Bảo vệ, chăm sóc, giáo dục trẻ em Việt Nam còn rất hạn chế, chủ yếu là mới nghe nói đến, trong khi đó nội dung chi tiết về quyền tham gia và những vấn đề liên quan trong quá trình ra quyết định là rất mới mẻ với nhiều cha mẹ và trẻ em.

Mặt khác, mặc dù nhận thức được sự tham gia của trẻ em vào các vấn đề liên quan là cần thiết, mang lại lợi ích tốt đẹp cho sự phát triển của trẻ nhưng cả cha mẹ và trẻ em (đặc biệt là cha mẹ) lại chưa tin tưởng hoàn toàn vào khả năng ra quyết định, khả năng tham gia giải quyết các vấn đề của trẻ. Nhiều cha mẹ còn đề cao quan điểm truyền thống cho rằng cha mẹ và người lớn trong gia đình luôn có những quyết định phù hợp cho trẻ em hơn. Điều này khiến cho không ít người (25,7% cha mẹ và 17,1% trẻ em) có ý kiến rằng “trẻ em cần nghe lời cha mẹ và người lớn trong gia đình”. Chỉ một bộ phận (18,2% trẻ em và 17,9% cha mẹ) cho rằng “trẻ em cần thể hiện rõ chính kiến của mình và ra quyết định”.

Mặt khác, sự thiếu tự tin của chính trẻ em khi nhìn nhận về vai trò và năng

lực của bản thân trong tham gia các vấn đề có liên quan cũng là một rào cản lớn. Trẻ em cho rằng một số nguyên nhân khiến cho ý kiến của các em thường không được cha mẹ và người lớn trong gia đình chấp nhận là do người lớn quyết định tốt hơn trẻ em (41,1%), ý kiến của trẻ em chưa thực sự hiệu quả (40,0%) và do trẻ em có trách nhiệm vâng lời người lớn (39,3%). Một khi trẻ em chưa đủ tự tin vào khả năng tham gia của chính mình thì các em khó có thể chủ động hưởng thụ quyền tham gia của mình một cách đầy đủ.

8. Đặc điểm văn hóa cộng đồng truyền thống

Đặc điểm văn hóa cộng đồng truyền thống với nét nổi trội là mối quan hệ dựa trên thứ bậc về mặt quyền lực, địa vị, độ tuổi,... gây cản trở sự tham gia thực sự của trẻ em. Thực tế, địa bàn khảo sát là hai khu vực có đặc điểm kinh tế, văn hóa khác nhau và chịu sự ảnh hưởng khác nhau của quá trình hội nhập. Hai Bà Trưng là quận nội thành có tốc độ phát triển về kinh tế, văn hóa, xã hội khá nhanh của Thủ đô và có quá trình giao lưu, hội nhập quốc tế diễn ra mạnh mẽ thời gian qua. Trong khi đó, Phú Xuyên - một huyện ngoại thành, trước đây thuộc tỉnh Hà Tây cũ, được sáp nhập vào Hà Nội từ ngày 1/8/2008. Đây là huyện ngoại thành thuần nông, vốn chịu ảnh hưởng của các giá trị gia đình, giá trị xã hội truyền thống với lối sống gia trưởng, nặng về tôn ti, thứ bậc trong gia đình, dòng họ, làng xã: “cha mẹ đặt đâu con ngồi đấy”, “cá không ăn muối cá ươn, con không nghe lời cha mẹ trăm đường con hư”. Các giá trị này gây cản trở sự tham gia thực sự của trẻ. Khảo sát cho thấy, trẻ em sống ở khu vực nội thành được tham gia ý kiến

(47,9%) và tiếp cận thông tin về các vấn đề có liên quan đến bản thân (55,7%) ở mức thường xuyên cao hơn nhiều so với các em ở huyện ngoại thành (tỷ lệ tương ứng 19,3% và 45,0%).

9. Sự hạn chế trong công tác truyền thông, giáo dục về quyền tham gia của trẻ em tại địa phương

Công tác truyền thông, giáo dục về quyền tham gia của trẻ em ở địa phương còn rất hạn chế. Có thể thấy, các phương tiện truyền thông đại chúng được đánh giá là kênh thông tin hữu hiệu nhất, trong khi đó kênh giáo dục, truyền thông tại địa phương lại không được đánh giá cao. Điều này xuất phát từ hai lý do: (1) Do các hoạt động tuyên truyền, phổ biến kiến thức về quyền tham gia của trẻ em tại các địa phương hiện nay còn nghèo về nội dung, thiếu hấp dẫn về hình thức nên chưa thu hút được sự tham gia của đông đảo trẻ em và các bậc cha mẹ. (2) Do chính các bậc cha mẹ không tích cực tham gia vào các hoạt động nâng cao kiến thức về quyền tham gia của trẻ em tại địa phương. Nền kinh tế thị trường với sự cạnh tranh mạnh mẽ đã khiến nhiều cha mẹ bị cuốn theo guồng quay của nó và họ không có thời gian để tham gia vào các hoạt động xã hội khác ở địa phương. Chính vì thế, họ không tiếp nhận được các thông tin, kiến thức về quyền tham gia của trẻ em từ chính quyền hoặc các tổ chức đoàn thể tại địa phương. Điều này góp phần làm hạn chế sự tham gia của trẻ em nói chung và sự tham gia của trẻ em trong gia đình nói riêng.

* * *

Tóm lại, có thể thấy, trẻ em hiện nay đã có sự tham gia vào các quyết định liên quan đến trẻ trong gia đình

nhưng chủ yếu ở khía cạnh tham gia ý kiến và tiếp nhận thông tin về những vấn đề có liên quan đến bản thân, sự tham gia ở mức cao là quyết định các vấn đề có liên quan là rất thấp. Những yếu tố cản trở sự tham gia của trẻ em trong gia đình hiện nay bao gồm: sự phân biệt về giới, độ tuổi, học vấn của trẻ; đặc điểm tâm lý nhút nhát, rụt rè của trẻ; sự hạn chế trong nhận thức của cha mẹ và trẻ em về quyền và khả năng tham gia của trẻ; yếu tố quy mô, điều kiện kinh tế, môi trường văn hóa gia đình và sự hạn chế trong công tác giáo dục, truyền thông về quyền tham gia của trẻ em tại địa phương. Để sự tham gia của trẻ em nói chung và trong môi trường gia đình nói riêng không còn gặp nhiều rào cản cũng như để quyền tham gia của trẻ em được thực hiện có hiệu quả trong thực tiễn, cần có sự quan tâm thay đổi trước hết về mặt nhận thức, thái độ từ chính bản thân trẻ em, các bậc cha mẹ, nhà trường, cộng đồng xã hội về quyền và khả năng tham gia của trẻ em. Ngoài ra, các cơ quan chức năng thực thi pháp luật, các phương tiện truyền thông đại chúng, các nhà nghiên cứu,... cần có những chương trình, kế hoạch hành động can thiệp phù hợp và có hiệu quả nhằm giúp cho việc thực thi quyền tham gia của trẻ em được đảm bảo đúng với tinh thần của Công ước quốc tế về Quyền trẻ em và Luật Bảo vệ, chăm sóc, giáo dục trẻ em Việt Nam trong thực tiễn □

TÀI LIỆU TRÍCH DẪN

1. Bộ Văn hóa - Thể thao và Du lịch, Tổng cục Thống kê, Viện Nghiên cứu Gia đình và Giới và UNICEF Việt Nam (2008), *Kết quả Điều tra Gia*

- đình Việt Nam năm 2006 - Những phát hiện chính*, Hà Nội.
2. Ủy ban Dân số, Gia đình và Trẻ em (2004), *Thực trạng và những vấn đề đặt ra đối với gia đình Việt Nam hiện nay (Phân tích các tài liệu nghiên cứu và điều tra về gia đình Việt Nam được tiến hành 10 năm gần đây 1993-2003)*, Tài liệu lưu hành nội bộ.
 3. Tổ chức Cứu trợ Trẻ em Thụy Điển - Phòng Giáo dục huyện Yên Lạc, Vĩnh Phúc (2006), Báo cáo khảo sát *Trẻ em đánh giá kết quả thực hiện quyền trẻ em tại Trung Nguyên và Liên Châu, huyện Yên Lạc, tỉnh Vĩnh Phúc*.
 4. Bộ Y tế, Tổng cục thống kê, WHO và UNICEF Việt Nam (2005), *Điều tra Quốc gia về Vị thành niên và Thanh niên Việt Nam (SAVY 1)*, Hà Nội.
 5. Nguyễn Thị Quỳnh Hoa (2014), *Kết quả khảo sát các yếu tố ảnh hưởng đến sự tham gia của trẻ em vào các quyết định liên quan đến trẻ trong gia đình*.
 6. Hoàng Thị Huyền, Andy West (2014), *Báo cáo nghiên cứu Sự tham gia của trẻ em tại Việt Nam*.
 7. Đỗ Thị Ngọc Phương (2009), Báo cáo tổng hợp đề tài khoa học cấp Bộ mã số CB2008-04-03, *Đánh giá việc thực hiện Công ước quốc tế về quyền trẻ em theo nhóm quyền tham gia và những giải pháp thúc đẩy thực hiện quyền tham gia của trẻ em*, Cục Bảo vệ chăm sóc trẻ em, Bộ Lao động, Thương binh và Xã hội.